

להבות אש קודש

לקט מתורתם של קדושי ושרידי השואה

פרשת וירא

פרשת העקידה – מקור מסירות נפש בכל הדורות¹

פרשתנו בה באה לשיא דרגת רוממותו של אברהם אבינו (לרוב הדעות נסיון העקידה הוא הנסיון העשירי והאחרון) בה למדים אנו את מסירות הנפש הבלתי נתפסת, ממנה ראו וכן עשו, וביותר נטבעה בנפש בניו לאורך הדורות, ובמיוחד בתקופתנו בשואה הנוראה. לכן ראיתי מצוה מיוחדת לעסוק בפרשה זו בתורתם של קדושי ושרידי השואה.

העצה של ממרא היתה נוסח ברכת המילה

וַיְרֵא אֱלֹהִים ה' פְּאֵלָנִי מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב בְּתַחֲהֵאֱהֶל פְּתָחַם הַיּוֹם (בראשית י"ח א')

פירש רש"י [עפ"י בראשית רבה מ"ב ח'] שנתן לו עצה על המילה.

רבים התקשו בהמלכות זו על שום מה, וכי אם שלשתם היו מייעצים לאברהם שלא ימול עצמו, לא היה מקיים מצות בורא? פירוש מעניין המבוסס על סוגיה הלכתית חשובה עד למאוד, והיא נוסח ברכת המצוות מתי לברך בנוסח 'על' כגון בעירוב תבשילין 'על' ומתי בלשון של 'ל' כגון להניח תפלין. הסוגיה היא במסכת פסחים דף 21². האדמו"ר מספינקא הרב יצחק אייזיק וייס³ זצ"ל הי"ד בספרו חקל יצחק עה"ת כתב וזלה"ק:

¹ עריכת הגליון והלימוד בו לקיים מצות בורא יתברך, ולעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש:

אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי הוה בת ר' יהודה ז"ל. הותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה) אשתו זהבה בת ר' אליהו ובנם משה יצחק ז"ל. הרב דוד ב"ר חיים (פוקס) זצ"ל, אהובה לאה בת ר' שמעון יבלחטו"א (קלרמן). יחזקאל ב"ר אפרים שמואל ז"ל אשתו פייגא בת ר' יעקב זאב ז"ל (קרובי משפחתי נצולי שואה שלא זכו לזש"ק).

² הסוגיה היא למעשה מורכבת ולפי מיעוט הבנתי לא הגיעו לכלל הכרעה מוחלטת בנתינת כללים לנוסח הברכה. הביאור אותו מביא החקל יצחק הוא לפי אחת האפשרויות להציע בנושא זה. המבקש, ירחיב דעה באנציקלופדיה תלמודית ח"ד.

³ הרב יצחק אייזיק וייס מספינקא זצ"ל הי"ד. הסידרת ספינקא התבססה בהונגריה, היא היתה מיווג של כמה מהלכי עבודת ה' ולמוד: מזידיטשוב נמלה את הנסתר, בלימוד פסע בנתיבות צאנז, ובעבודה מלהט בעלז. הרב יוסף מאיר היה האדמו"ר הראשון, לאחר הסתלקותו המשיך דרכו בנו הרב יצחק אייזיק. יסד ישיבה בחצרו שקרא לה ע"ש אביו אמרי יוסף והוא אמר שם שיעור בכל יום. הונגריה נותרה כאי בודד בשעה שרוב ארצות אירופה עלו בלהבות, ויהדות פולין ברובה כבר הוכחדה בכבשני אושוויץ. יהודים ניסו וחלקם הצליחו לעבור להונגריה, אמנם ההונגרים עדיין לא שלחו את היהודים לטבח, אך אסרו על הכנסת יהודים ממדינות אחרות. האדמו"ר נתן הוראה לבנות מתחת לאולם הקבלה בונקר, שבו החביאו את היהודים הנמלטים. יום אחד נתפס יהודי שהסתתר בחצרו, האדמו"ר נלקח לחקירה אך טען להגנתו מכיוון שמגיעים אליו יהודים רבים, אינו יודע מקום מגוריהם של כולם. הם שחררוהו, אך פקדו עליו לנעול את הצרו בכל לילה. לכן האדמו"ר פקד להרוס את שער החצר כדי שיוכלו להמשיך להגיע לחסות בצילו.

מפאת קשרים שהיו לו עם ארמון המלוכה באנגליה, הגיעה אליו אשרת כניסה משם בתחילת מלחמת העולם השנייה, אך הוא סירב לעזוב את חסידיו. בר"ח סיון תש"ד נלקח לאושוויץ, גם כשהובילוהו הנאצים הארורים בדרכו האחרונה, לא פסק מתלמודו. וכי"ג בסיון החזיר נשמתו על קדושי ה'. אנשים שהיו מסביבו סיפרו כי בעת שנלקח למחנה היה שר זמרה ליבנו לעבדך באמת ובעת הלקחו להריגה, היה מצעק: 'אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה'.

...ו"ל עפ"י דרכו [של האמרי יוסף (אביו של החקל יצחק, הרב יוסף מאיר הוא ראש שושלת ספינקא מגדולי תלמידיו של רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב בעהמ"ח עטרת צבי על הזה"ק)] הנה איתא בראשונים (רמב"ן שם) דהמזוה שאי אפשר לעשותה ע"י שליח מברכין ב'ל' להניח תפלין, לעסוק בדברי תורה. ובמזוה שאפשר לעשותה ע"י שליח מברכין ב'על'. ועל כן נתייעץ אברהם אבינו ע"ה עם ממרא איך לברך אם ב'ל' למול או 'על' המילה, ונתן לו עצה הגם שהוא ימול את עצמו לא ע"י שליח כמו שכתב באמרי יוסף, מכל מקום יברך 'על' המילה' כי המילה עם הכולל בגימטריא צ"א יהוד השני שמות [הוי"ה ואדנות]. וזה פירוש 'באלני ממרא' ב'אלני' (גימטריה צ"א, המילה [צ"א] עם הכולל) ממרא הוא שנתן לו העצה לומר המילה מנין אלני יהוד אמין [צ"א כידוע], ומשם ימשך שפע ברכה ופרנסה והצלחה לכל ישראל אכ"ר. עכ"ל החקל יצחק מפסינקא זצ"ל הי"ד.

ישבר הלימוד של אבימלך שווה כסף הוא

וְלִשְׂרָה אָמַר הֲנִיחָה נָתַתִּי אֵלַי כֶּסֶף לְאַחִיךָ (בראשית כ' ט"ז)

לכאורה קשה, איה מקום כבודו של הכסף, התורה לא למדתנו שאבימלך נתן לאברהם כסף כפיצוי על עגמת הנפש בענין שרה! שאלה זו שואל הרב שלום שפירא זצ"ל הי"ד בספרו **אהב שלום**, ותשובתו בצדה וזלה"ק:

מפרשי התורה דוחקים עצמם ליישב, דהלא היכן מצינו שנתן לו אלף כסף, ובמקרא שלפנינו כתב שנתן רק צאן ובקר ועבדים ושפחות, ולא אלף כסף וְיִקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וְעֶבְדִים וְשִׁפְחוֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיֵּשֶׁב לֹא אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ (שם שם י"ד) וּבִדְעַת זְקֵנִים לְבַעֲלֵי הַתּוֹסֵפוֹת פִּירְשׁוּ אֵלַי – הוּא לְשׁוֹן לִימוּד, וְכִסֶּף – הוּא לְשׁוֹן נַחֲמָה, וְהֵינּוּ לִימוּד נַחֲמָה. וְהוּא ג"כ דוּחֵק.

[ויתכן] לפרש לפע"ד עפ"י דרך הנ"ל, שא"לף הוא לשון לימוד, וכסף הוא כמשמעו ממון, רק שדיבר אבימלך כלשון בני אדם ופתגם החמוני על 'מאן דשקל למטרפסיה'⁵, ששילם שכר לימוד. וכן אמר גם אבימלך לשרה, שהנה כבר שילמתי שכר לימוד על המעשה שעשיתי ונתתי 'אלף כסף' לאחייך, ואדע שלא לעשות עוד כזאת... עכ"ל הרב שלום שפירא הי"ד.

ביאור צחוק שרה בהבנה חדשה להרי אני כבן שבעים שנה

וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לְאָמֹר אַחֲרַי בְּלִילִי הֵיטְהִלְתִּי עֲדָנָה וְאֲדַנִּי זָקֵן (בראשית י"ח י"ב)

בספר **חזון ישעיה** לרב ישעיה יונגרייז⁶ זצ"ל הי"ד מבאר פירוש מהודש בענין צחוקה של שרה, המבוסס על ביאור מקורי מיוחד לסוגיית הגמרא בברכות בענין קביעת הזכרת יציאת מצרים בקריאת שמע בלילה. וזלה"ק:

נכדו ר' יעקב יוסף זיץ ניצל מגיא ההשמדה וכשחזר לעירו מצא מתחת לערימות השלג דפים בכתב יד מהכורו הגדול של סבו. לאחר שאספם הוציאם לאור לראשונה בתשי"ב בארה"ב, ובשנת תשס"ג מהדורה שניה ממנה נערכו הדברים. (תולדותיו נערכו עפ"י הספר **אדמורים שניספו בשואה** עריכת **מנשה אונגר** מוסד הרב קוק ירושלים).

⁴ הרב שלום שפירא בנו של הרב אלימלך שפירא זצ"ל, **שניהם נספו בשואה**. צאצאים של רבי ישראל מקוזניץ זצוק"ל (בעהמ"ה עבודת ישראל, מספרי היסוד בהסידות) ספרו עה"ת כולל הומיש בראשית ושמות, נדפס בתרצ"ט (סמוך לפרוץ מלחמת העולם השנייה) הספר מעומר בהסכמות רבות של גדולי ישראל, רבים מהם עלו על המוקד ונספו אף הם. ביניהם: הרב מנחם זמבא, הרב יחזקאל הלוי בנו של רב מאיר יהואל הלוי אדמו"ר מאוסטרובצה, אדמו"ר מסוכטשוב רבי דוד (בנו של הי"ש משמואל) אדמו"ר מאלכסנדר, זכר צדיקים לברכה הי"ד. הספר **אהב שלום** נמצא במאגרים הדיגיטליים.

⁵ יבמות (ק"ה ע"ב) שקליה רבי למטרפסיה, כלומר קיבל רבי את גמולו.

⁶ הרב ישעיה יונגרייז (תר"ל-תש"ד) אביו היה הרב אברהם הלוי יונגרייז בעהמ"ח בית אברהם, אמו הרבנית אסתר היתה בתו של הרב אברהם יצחק גליק בעהמ"ח שות יד יצחק ובאר יצחק. הרב ישעיה שימש ברבנות בקהילה ליד גרוסוורדיאן (עיריה מפורסמת ברומניה) ולאחר מכן בשנת תרצ"ה עבר לעיירה עצמה, ובאותה תקופה המשיך לשמש כרב לקהילתו הקודמת שהיתה כאמור בסמיכות. היה בקשרי ידידות עם הרב יששכר טייכטאל אשר בספרו **משנה שכיר**

...ולבאר זה נ"ל ב"ה [נראה לבאר בעזרת ה'] דאיתא במתניתין בפרק קמא דברכות [פ"א מ"ה. י"ב ע"ב] אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא. שנאמר [דברים ט"ז ג'] למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך. ימי חיך – הימים, כל ימי חיך – הלילות...

יש לדקדק דמה ענין גדול יש בדרש פשוט כזה שרבי אלעזר בן עזריה לא היה יכול לדרוש, ורק בן זומא זכה לזה. עוד יש לדקדק דבאמת רבי אלעזר בן עזריה לא היה זקן, רק מחמת שנתמנה לנשיא וכדי שלא יקילו בכבודו מחמת שהיה צעיר לימים, עשה לו הקב"ה נס ונעשה זקן קודם זמנו, וכמבואר בגמרא. וא"כ בשלמא מי שהוא זקן שבע ימים ואומר שהגם שהוא זקן ושבע ימים, לא זכה להכין דבר זה, א"ש [אתי שפיר] אבל רבי אלעזר בן עזריה שהיה צעיר לימים רק שנעשה כמו זקן, וכי שייך לומר 'הרי אני נראה כאיש זקן, ואעפ"כ לא זכיתי לזה, הלא ימים ידברו?!

ושמעתי לפרש, הנהה ידוע פלוגתת חז"ל ביציאת מצרים, דהד אמר שיציאת מצרים בלילה היתה, והא דכתיב בעצם היום הזה יצאו צבאות בני ישראל מארץ מצרים, היינו משום שהאיר הלילה כיום. והד אמר שאין מקרא יוצא מדי פשוטו, ויציאת מצרים היה (בלילה) [ביום].

ומעם פלוגתתם אפשר לומר דאיתא בשבת (נ"ג ע"ב) מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק, ולא היה לו שכר מניקה ליתן, ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו. אמר רב יוסף: בא וראה כמה גדול אדם זה, שנעשה לו נס כזה! אמר לו אביי: אדרבה, כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית, [עכ"ל הגמרא]. ומוכח מזה דאיכא פלוגתא בי'נשתנה סדרי מעשה בראשית' אי הוי שבה או גנאי.

ומעתה אתי שפיר דמאן דאמר יציאת מצרים היתה בלילה, והא כתיב 'בעצם היום הזה' – שהאיר הלילה כיום, ס"ל [סבירא ליה] ג"כ דנשתנה סדרי בראשית הוא שבה. ומאן דסבירא ליה שיציאת מצרים היה ביום ולא היה ניהא ליה לומר שהיה בלילה רק שהאיר הלילה כיום, סבירא ליה דנשתנה מעשה בראשית גנאי הוא, ובלי ספק שהקב"ה לא עשה גנאי כזה לישראל עם קדשו.

והנה לרבי אלעזר בן עזריה ג"כ היה ניהא ליה לדרוש דיציאת מצרים היה בלילה דסבירא ליה דנשתנה סדרי בראשית הוא שבה, רק משום דגם בו נשתנה הטבע שבימי בהרותו נעשה כזקן, ואם היה דורש דנשתנה סדרי הטבע הוא שבה, היו אומרים דלכבוד עצמו הוא דורש, ומשום הכי היה מונע עצמו מלדרוש זה עד שבא בן זומא ודרש, כי לו לא היה מקום לחשוד. וזהו כונת המשנה אמר רבי אלעזר הרי אני כבן שבעים שנה וגם בי נשתנה הטבע, ומשום הכי לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שבא בן זומא ודרש.

[חזור עפ"י היסוד הזה לבאר ענין צחוקה של שרה]

והנה אין לך השתנות טבע גדול מזה שאשה זקנה כשרה אמנו תלד בן, הו"ן מזה היה השתנות טבע גם מצד אברהם אבינו ע"ה שהיה אז בן תשעים שנה. והנה אשה צדקת כשרה אמנו אשר שרתה עליה רוח הקודש, בודאי היתה מלאה ענוה, וכמאמר חז"ל במקום שאתה מוצא גדולתו, שם אתה מוצא ענותנותו. אך זאת ידעה בבירור שאברהם הוא צדיק גמור. והנה שרה כאשר שמעה הכשורה מהמלאך חשבה בליבה, ממה נפשך, אם השתנות הטבע הוא שבה, היעשה הקב"ה בעבורה השתנות טבע? ואם השתנות טבע גנאי הוא ושפיר שייך מצד עצמה, אבל איך יעשה הקב"ה ג"כ השתנות טבע מצד אברהם שהוא צדיק גמור. ומעתה יתבאר היטב הכתוב ב"ה [בעזרת ה'] ותצחק שרה בקרבה אחרי בלותי היתה לי עדנה, והאיך יעשה הקב"ה בעבורי השתנות טבע, וע"כ [ועל כרחך] דהשתנות טבע הוא גנאי ואדוני זקן, פירוש, והאיך יעשה הקב"ה גנאי לאברהם, כיוון ששינוי טבע גנאי הוא. עכ"ל הרב ישעיה יונגרייז זצ"ל הי"ד.

פרפראות נאות מהאדמור מסלונים זצוק"ל הי"ד

עה"ת (נדפס מכת"י תשע"ה) הביא מהרב ישעיה בפרשתנו. חיבר ספר משנה התלמוד על סוגיות הש"ס וכן את ספרו עה"ת חוון ישעיה ממנו הוכאו הדברים לעיל. נספה עקד"ה באושוויץ בתש"ד, עמו רבים מבני משפחתו לענפייהם.

אומר האדמו"ר מסלונים רבי שלמה דוד יהושעז הי"ד על הפסוקים הבאים, מובא בספר בסוד קדושים וזלה"ק:

וְקִהְיָה מְעַט־מִיָּם (בראשית י"ח ד') 'נא' לשון בקשה, ורומז על תפילה. כשרוצה יהודי ליקח ולהכין עצמו לתפלה, תהיה ההכנה ע"י שפלות והכנעה בחינת 'מעט' וע"י עסק התורה הקדושה בחינת 'מים' אין מים אלא תורה.

וְאָקָה פת־לֶחֶם וְסֻעָדוֹ לְבָבָם (שם שם ה') ברש"י: בתורה נביאים ובכתובים, דפיתא סעדתא דליבא [עפ"י בראשית רבה מ"ח י"א] היינו כי העסק בתורה נביאים וכתובים יסעוד לבו ויחזקו⁸, וכן ע"י תושבע"פ, כרמוז במה שכתוב 'ואקה פת' שהוא בגימ' 'תלמוד'.

וְיַעֲלֶה לְוֶט מְצוּעֵר (שם י"ט ל') גם כשמנהיג עצמו בשפלות בחינת 'צוער' [לשון צער], רודף אחריו 'לוט', שהוא היצה"ר⁹ להעלות ולהגביה לכו להפילו בגאווה והתנשאות מתוך שפלותו גופא, ע"י שידמה לעצמו כמה ענו ושפל הוא.

המעשה - חיזוק 'שרשי' האילן למניעת התגברות ה'רוח' בענפים

כִּי יִדְעִיתוּ לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה אֶת־בְּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אֲחֵרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָף ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט (שם י"ח י"ט)

בישיבת ברנוביץ [בראשה עמד הרב אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד, בספרו **קובץ מאמרים** מאמר י"ד עוסק בנסיון העקידה (מומלצת מאוד מהדורת **שער אלחנן** בה הרחבות רבות מאוד) שימוש כמשגיה רבי ישראל **יעקב לובצנסקי**¹⁰ זצ"ל

⁷ אדמו"ר רבי שלמה דוד יהושע (בספרי הסידות סלונים מכונה 'מוהרשד"י') וינברג זצ"ל הי"ד היה בנו של האדמו"ר הקודם ה'בית אברהם' שנפטר באופן פתאומי בתרצ"ג. קיבל את האדמורות בהיותו בן עשרים ואחת בלבד, הוא היה הרביעי בשושלת הסלוניםמאית. למרות גילו הצעיר מאוד עסק בפעילות קודש למען הצבור, השתתף בכנסיה הגדולה השלישית של אגודת ישראל במאריבנד (תרצ"ז). היה בעל מנג'נ' נפלא, צנוע. היה מקורב ומכובד אצל גדולי עולם ביניהם הרב חיים עוזר זצ"ל, כן היה ביהסים טובים וקרובים עם הרב **אלחנן וסרמן** זצ"ל הי"ד שניהם התגוררו בברנוביץ, והקשר החם שהיה עם אביו ה'בית אברהם' המשיך עם הבן.

בתקופת השואה למרות שהוצע לו להמלט על נפשו הוא לא רצה לעזוב את 'ילדיו' הסידיו, היה אהוד על כל ה'חוננים' שהיו בגטו בברנוביץ. נספה בו' מרחשוון תש"ד. רק שרידים מדברי תורתו לוקמו לספר **זכרון קדוש** שבחלקו הגדול נכתב מאמר לזאת העוסק בענין השואה מבחינה אמונית, מהאדמו"ר ר' **שלום ברזובסקי** זצ"ל בעהמ"ה **נתיבות שלום** הנודע. בתשפ"א יצא לאור הספר **בסוד קדושים** בו תורות ומכתבים נוספים מהאדמו"ר, וכן תולדותיו בהרחבה גדולה.

⁸ פירוש זה שיסעוד את לבו ע"י לימוד התורה, הוא על דרך החסידות, וזהו פירושו - חידושו של האדמו"ר מסלונים. פשט המדרש הוא שמפסקים בשלשת חלקי התנ"ך, מובא שלהם הוא המזון העיקרי שמועד דהיינו משיבוע את האדם, והמדרש מפרט את שלש הפסקים.

⁹ **בזהר חדש** לך לך (דפוס וילנא כ"ד ע"א, **מתוק מדבש** בראשית עמ' תע"ז) מדמה אברהם לנשמה, שרה לגוף, ולוט ליצה"ר. רבי **יעקב יאליש** בעל מלא הרועים כתב בספרו **קהלת יעקב** ערך 'למ' וזלה"ק: **ל"ט הוא סוד הסמ"א** ל"ט מלאכות ל"ט מלקיות, והוא מצד לוט הארור **כנען**, שכן 'למ' לשון לטותא קללה. ובקדושה יש **כנגדו ט"ל אורות**. עבלה"ק.

¹⁰ הרב ישראל **יעקב לובצנסקי** זצ"ל הי"ד מגדולי תלמידיו של **הסבא מנובהרדוק** (הרב יוסף יוזל הורביץ זצ"ל), לימים נעשה התנו. אביו שימש ברבנות בברנוביץ. תלמידי ה'סבא' מספרים שכאשר התחיל רבי ישראל לעבוד על מדותיו ולכבול את מדת הכבוד, עשה זאת בקצוניות ובאכזריות עד שכל רואיו אמרו שאדם זה יהיה אומלל כל ימי חייו, אך המציאות טפחה על פניהם כי הצליח להתגדל עד אין שעור בבחינת 'ואני בתומי אלך'. רעייתו ספרה כי בלילות החורף הארוכים של ליל שבת קודש היה ישן כשעתיים, ומהצות עד שבע בבוקר היה לומד בהתלהבות גפ"ת וזהר ותנא דכי אליהו, בשחר היה טובל לפני התפלה, את הספרים מהם למד, הטמין בתוככי הסמנדר.

כשרבי ישראל התמנה לרב בקהילת ניי-ברנוביץ, סיפר לימים, כי כאשר עמד לדרוש דרשתו הראשונה, היה זה לאחר תפלת מנחה ובאמצעה עלה בדעתו רעיון נהדר 'כפתור ופרח' אולם מכיוון שהיתה 'קבלה' בנובהרדוק שהרהורי תורה העולים בשעת התפלה, צריך להפקיר, וכן עשה. (מהספר **המאורות הגדולים** לרב זייציק זצ"ל).

בין אמרותיו אחת מהן היתה: **החושב ושואף שע"י השתלמותו התורנית יגיע לידי הישגים גשמיים, למי הוא דומה? לאתו איש המוצא איזו גלוסקא טובה מונחת למעלה באחד המרפאים של ארוננו, ובכדי לעלות אליה ולקחתה, הרי הוא לוקח גמרות ומניח אותן אחת על גבי הברתה בעין סולם, ועולה ומטפס בכדי להוריד את הגלוסקא.** (מהספר הנ"ל).

הי"ד. בספר **עקבי ישראל** (יצא לאור ע"י **ישיבת אור אלחנן** ירושלים תשנ"ח) שהנו ליקוט משרידי תורותיו שבכתובים, כתב בפרשתנו וזלה"ק:

אמרו חז"ל (במדבר רבה י' ה') **כל מעשיהם של צדיקים במהירות**. וראוי לאדם להרגיש מהירות בשעה שמוצא ומצוי לפניו לעשות כדבר ה', כמו שאמרו חז"ל [שבת קנ"א ע"ב] עשה בזמן שאתה מוצא ומצוי ועודך בידך לעשות [ע"כ עפ"י הגמרא¹¹]. והמדות כולם צריכים תקון והישרה וראוי לאדם להזדרז בזה מאוד כשבא לפניו איזה נסיון במדותיו, כמו שפירש הגאון רבי מאיר שמחה ז"ל [משך חכמה שמות ט"ו י"ח¹²] בנוסח התפלה **ויקבלו כולם את עול מלכותך עליהם מהרה' שקבלת עול מלכות שמים צריך לפעול על נפש האדם שימהר לעשות כל אשר נזדמן לפניו לעשות**. וז"ש 'ותמלוך עליהם מהרה' שהכל תלוי ברוב המעשה ומהירות המעשה. [ע"כ עפ"י ר' מאיר שמחה].

ואמרו חז"ל (אבות ג') מי שהכמתו מרובה ממעשיו דומה לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטים ובא הרוח ועוקרתו והפכתו על פניו. והתבונן בזה בינה הגאון מוהר"ן **טראפ** [רב נפתלי טרופ בעהמ"ח חידושי הגרנ"ט. ראש ישיבת ראדן בראשות החפץ חיים זיע"א] כי מהמשל משמע שהחכמה יהיה סיבה לעקירת המעשה, כשם שהענפים הם הסיבה לעקירת האילן משרשיו, כי הרוח מהפך האילן ע"י הענפים שמעכבים את הילוך הרוח, והרוח מתחזק עוד יותר עד שמהפך האילן, כמו"כ החכמה הוא הגורם להפסד המעשים. ולכאורה הוא מילתא דתמיהה, למה לנו לאמר שעוד תקלקל החכמה?

ואמר כי לאחר העיון נרגיש כי החכמה אם היא מרובה מהמעשים, עוד תפסיד כי מונח בטבע האדם שיש סדר בפעולותיו, אם אחד יש לו חובות ופורע אותם, אז כל חוב שבא הפרעון מרגיש בנפשו הכרח לפרעו כדי לעמוד על תכונתו להיות 'גברא פרענא'. אמנם אם הוא מהמת אונם יוצא פעם אחת או שתיים מגדרו ולא יפרע ויעיז פניו בפני בעל חובו, אז מעכשיו והלאה כבר **נאבד ממנו ההרגש להיות 'גברא פרענא'** וכל מה שהחובות יתרים מהפרעון, לעומת זה יתרגל להרבות בחובות ולמעט בפרעון.

כן ממש בחכמה ומעשה, אם החכמה והמעשה הולכים יחד, וכל מקום שהשכל הולך נוטל עמו לשותף גם החומר, ואעפ"י שיתמהמה בשביל זה, מ"מ (מכל מקום) אינו מביט אלא הגדר חזק אצלו שלא יהיה חכמתו מרובה ממעשיו, אלא מיד שמרגיש שהכרתו מרובה, הרי זה 'חוב' וה'פרעון' היא הלמעשה, אז יתקיים בידו חכמתו, היינו שיתחזק בו עוד ההרגש להיות גברא פרענא. אמנם אם חכמתו מרובה ממעשיו, הרי כבר נתרגל להיות נושא עליו ידיעות כי הוא חייב לאלקים, ואעפ"כ אינו ממהר לפרוע, זהו גופא מפסיד בו הרגש להיות 'גברא פרענא' ומשיג ע"י זה הרגל רע להיות מרבה בחובות וממעט בפרעון, ונמצא כי חכמתו היא סיבה לעקירת המעשים... והדרך להירפא מזה, ע"י לימוד המוסר בהתפעלות... עכ"ל.

בשנת תש"א בהיותו בגטו למד משניות בע"פ. אמר אפשר יגלוהו למקום שלא יהיו לו ספרים, אז לומד בע"פ ויזכה לעוה"ב. בתקופה קשה ומחרידה זו היו פניו קורנות ומאירות משמחה, הוא עודד את האנשים וזרום ללמוד 'שערי תשובה', הרב אפרים אושרי שאלו למעשהו זה של השמחה, ובמצבם העגום, לשמחה, מה זו עושה? ענה לו הרב: שמטבעו הוא פחדן גדול, אבל האם בשל כך צריכים אחרים לסבול מפחדנותו?! כמ' במרחשון תש"ב הוצא להריגה ב'פורט התשיעי' עם אשתו ועוד עשרת אלפים יהודים הי"ד. (הדברים הובאו מהספר **עקבי ישראל** בהוצאת ישיבת אור אלחנן ירושלים).

¹¹ וזה לשון קדשה של הגמרא: תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודך בידך. ואף שלמה אמר בחכמתו (קהלת י"ב) וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה, אלו ימי הזקנה...

¹² מפאת יקרנותו כלשון המחבר עצמו, אביאנו בלשונו הקדושה:

ה' ימלוך לעולם ועד. בנוסח "עלינו": ויקבלו כולם את עול מלכותך ותמלוך עליהם מהרה. והענין כי כל האדם הוא עלעקטרי אלקי – כאשר יתנוצץ במוחו המחשבה לעשייה זה, מיד ילך זאת ההרגשה אל האיברים באמצעות הלב לעשותו, ותיכף יעשה זה היד או הרגל או איזה אבר כפי מה שיעלה במחשבתו. לא כן אם הוא דבר המזיק אל איזה אבר, לא יתנענע האבר תיכף לעשות זה, רק צריך להתעמק במחשבה מאוד עד כי יתמצו לזה האברים. לכן אמר שיקבלו את העול – היינו שיתנוצץ הרעיון לאיזה מצוה לאיזה דבר אלקי, יתעוררו תיכף כל האברים והחושבים והעורקים בלי מפריע למלכות שמים, ולא יפריעו איש איש מעבודתו, וזה רעיון יקר. עכ"ל המשך החכמה (אהזיק טובה לפרויקט שות בר אילן שדרכם מצאתי מקור דבריו של ר' מאיר שמחה').

אמרי אמת (וירא תרצ"ב)

ויפקח אלקים את עיניה – במדרש [ב"ר נ"ג י"ד] הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר עיניהם. איתא בספרים, שכל מה שנצרך לאדם ניצב לפני עיניו, אלא שהגשמיות מסתרת. בתורה הוא ג"כ כך, דכתיב גל עיני ואביטתה נפלאות מתורתך... הקב"ה ברא העולם באופן שגם בטבע אפשר למצוא דרך למעלה מן הטבע, וזה שמכרכים בכל יום 'פוקח עוורים'...

הפניה: ראה בספרו של הרב יהודה עמיטל זצ"ל (אוד מוצל מאש ממחנה אושוויץ) קול יהודה מאמר לפרשתנו 'בשמים ובארץ'.

עונשם של סדום היה שננעל להם פתח תשובה

וְאֵת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַפֶּתַח הַכּוֹל בְּפִנְיָהֶם מִקֶּטֶן וְעַד־גְּדוֹל וַיִּלְאֶוּ לְמִצְאָה הַפֶּתַח (בראשית י"ט י"א)

בספר אבני המקום¹³ לרב שלמה זלמן עהרנרייך הי"ד (מאמר ג' 'אבן העזר' אות ס"ב) כתב וזלה"ק:

...ה' יתברך מבקש מאתנו רק שנעשה הפתח הקטן אתערותא דלתתא שלנו, ואז יבוא לנגדנו ויפתח לנו פתח רחב מאוד... [עפ"י שיר השירים רבה ה' ב' קול דודי דופק] אך היצר מכביד ומעכב וזהו שכתוב (בראשית ד' ז) לפתח הטאת רובץ, כלומר החטאת הוא היצר הרע יושב אצל הפתח ואינו מניח לעשות את הפתח.

וזהו לענ"ד מה שכתוב אצל אנשי סדום שהכה אותם ה' יתברך בסנוורים וילאו למצוא הפתח, שאם היו עושים תשובה אעפ"י שחטאו מאוד בודאי היה ה' יתברך מקבל אותם, ואין לך דבר עומד בפני התשובה (ירושלמי פאה פ"א ה"א), ואפילו היו עושים רק פתח קטן כפתחו של מחט, ג"כ היה ה' יתברך מקבלם. אך לאשר הטאו הרבה מאוד, היה העונש מהקב"ה לנעול בפניהם דרכי תשובה שלא יוכלו לעשות. כמבואר ברמב"ם הלכות תשובה (פ"ז ה"ג) דזה העונש הגדול שבעונשים, דכך נותן מדת הדין לפניו ית"ש לנעול בפני איש שחטא הרבה או עשה עוונות חמורות דרך התשובה. על כן באנשי סדום הכה אותם בסנוורים, כלומר שטח עיניהם מראות האמת, ונמנע מהם אפילו לעשות הפתח הקטן, וזהו שאמר הכתוב וַיִּלְאֶוּ לְמִצְאָה הַפֶּתַח.

[וממשיך כהכנה לחנוכה] ועל כן תקנו לנו הכוז"ל (שבת כ"א ע"ב) מצות נר חנוכה על, הפתח כלומר הנר חנוכה מורה על בחינת 'כה' הוא אתערותא דלתתא... [מבאר לפני כן, שזו הנהגה שאתעדל"ת מושכת מלמעלה] הוא יתברך מבקש מאתנו רק לעשות את הפתח, ואח"כ יפתח לנו כפתחו של אולם... עב"ל הרב ערנהרייך הי"ד.

הפניה: ראה בספרו של הרב יהודה עמיטל זצ"ל (אוד מוצל מאש ממחנה אושוויץ) קול יהודה מאמר לפרשתנו 'בשמים ובארץ'.

¹³ הרב שלמה זלמן עהרנרייך זצ"ל הי"ד, רב של קהילת שאמלוויא בהונגריה. כתב ספרים ביניהם שו"ת לחם שלמה, אבן שלמה עה"ת ועוד. לעיניו שרפו הגרמנים ימ"ש חבור גדול ומקיף בכת"י על מסכת אבות שעמל עליו במשך כ"ה שנים, וכן שני חלקים מכת"י של חבורו טיול בפרדס, לקוט נפלא בסדר א"ב של דברי דרוש. הספר טיול בפרדס סביב 'אגרת הטיול' (לרב חיים אחי המחר"ל) ניצל, ונדפס לראשונה בירושלים ע"י בנו הרב שלמה זלמן בתש"ז. בתשע"ז נדפס מחדש בברוקלין ע"י נכדו יחד עם שני כרכים של טיול בפרדס שנתרו מהשריפה הגדולה ונדפסו לראשונה בתרצ"ט. המחבר עלה בסערה השמימה בימי השואה בסיוון תש"ד, עם בני קהלתו. ספר זה ממנו הובא המאמר לעיל, אבני המקום הינו ספר דרשות נפלא בו י"ב מאמרים. נדפס לראשונה מכת"י בירושלים תשל"ט, ובשנית בברוקלין תשפ"ג ע"י נכד המחבר הרב שלמה זלמן עהרנרייך, עפ"י מהדורה זו הובא המאמר לעיל. ספר דרשות מכת"י, אגרות וכן לקט מכתביו לחנוכה, פסח ושבעות בשם לחם שלמה יצאו לאור בארה"ב במהלך השנים,